

Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava, Kocelova 17

V ý r o č n á z p r á v a
o č i n n o s t i z a r o k 1966

Prerokované na schôdzke Ústavnej rady dňa 5.I.1967
a na plenárnej schôdzke ústavu dňa 9.I.1967

Spracované podľa smerníc Predsedníctva SAV č.12/1966

I. NAJDOLEŽITEJŠIE VEDECKÉ PRÁCE

A. Ukončené úlohy

Základné psychologické problémy automatizácie

/čiasťková úloha štát.plánu výskumu č.X-9-4/6/ - zodp.riešiteľ
dr.J.Daniel,CSc a kolektív: dr.M.Stríženec,CSc, prom.psych.a ped.
H.Florek, prom.psych.E.Komárik, prom.psych.V.Košinár.

Analyzovala sa práca operátora v automatizovanej výrobe a to v rámci terénneho a laboratórneho výskumu. V jednej prevádzke chemického závodu boli na základe toho navrhnuté úpravy týkajúce sa zlepšenia konštrukcie signalizačných a ovládacích zariadení. Zvláštna pozornosť sa venovala vnímaniu a mysleniu operátora, pričom sa overila možnosť použiť grafické zobrazenie priebehu myšlienkovvej činnosti. V ďalšej fáze bola činnosť operátora podrobená laboratórnemu experimentu, v ktorom sa zisťovali vplyvy rýchlosti podávania signálov, záťaže vo vigilančnej úlohe, krátkodobého zácviiku a veku /resp.profesie/ na výkon. Vysoká variabilita výkonu, prejavujúca sa zvlášť v podmienkach záťaže poukazuje na nutnosť výberu pre profesiu operátorov. Základnú činnosť /identifikácie signálov/ neovplyvnil síce vek /resp. predchádzajúca profesionálna ~~skúsenosť~~/, avšak v záťažových podmienkach boli operátori rýchlejší v sekundárnej činnosti /pohotovosť jednotlivých odpovedí/. Z toho vyplýva potreba systematického zácviiku operátorov pre riešenie havarijných situácií. Laboratórny model sa ukázal ako účinný syntetický test pre určenie profesionálnej spôsobilosti operátorov.

Výsledky terénneho výskumu boli odovzdané n.p.Slovnaft vo forme expertízy /Daniel,J. a kol., Analýza práce oprátora v automatizovanej výrobe/. Výsledky laboratórneho výskumu sú v tlači /Daniel, Stríženec/. Okrem toho sa rozpracovali niektoré teoretické otázky myslenia a rozhodovania u operátorov /Stríženec, 2/ ako aj rozb

súčasného zamerania sovietskej inžinierskej psychológie /Stríženec, 2/.

Špeciálne otázky zrakovej únavy v súvislosti s pracovnou činnosťou riešila práca H.Floreka - Vplyv profesie na výskyt zrakovej únavy. Podrobnému vyšetreniu boli podrobení pracovníci z troch rôznych prostredí. Vplyvom pracovnej činnosti dochádza v základných zrakových funkciách /svetlocit, farbocit, zrková ostrosť/ k mikrozmenám, ktoré vyvolávajú napätie a únavu. Okrem expertízy prínosom je rozpracovanie metód psychologického diagnostikovania únavy v modernej výrobe. Práca bude predložená k obhajobe ako kandidátska dizertačná práca.

V ďalšej špeciálnej práci - Jednoduchá motorická činnosť z hľadiska EMG aktivity J.Boroš sledoval elektro myografických ukazovateľov. Primárnym výsledkom je overenie možnosti použitia EMG v psychologických výskumoch pracovnej činnosti. Výsledky experimentálneho výskumu ukázali signifikantné rozdiely medzi skupinami s rozličným charakterom predchádzajúcej pohybovej aktivity /študenti, učni/, významný zástoj percepčnej zložky pri vytváraní jednoduchého pohybového návyku a i. Práca bude predložená k obhajobe ako kandidátska dizertačná práca.

B. Pokračujúce úlohy

Percepcia v intramodálnom a intermodálnom kontexte /čiastková úloha štát.plánu výskumu č.X-P-1/1/ - zodp. riešiteľ dr.S. Dornič,CSc a kolektív: dr.O.Halmiová,CSc, dr.D.Kováč,CSc, prom. psych. A.Rišková /do 1.IV./, dr.M.Soudková,CSc /do 1.IX./ dr.I. Šípoš,CSc a dr.A.Uherík.Csc./

Práca na úlohe začala v r.1966, preto jej prevažná väčšina sa týkala teoreticko-metodologickej prípravy. Hoci experimentálne

výskumy mali najmä sondačný charakter, došlo pri nich k viacerým významným zisteniam.

Vo výskume mechanizmov perцепčnej pamäti sa získali ďalšie fakty potvrdzujúce hypotézu o akustickej podstate bezprostrednej pamäti. O.i. sa ukázalo, že aj pamäťová stopa zdanlivo ne-verbalizovateľných optických podnetov má verbálny charakter
/Dornič-Kováč, 3/.

Po dôkladnej teoretickej príprave sa začala experimentálne sledovať závislosť perцепčných výkonov od stupňa rovnováhy nervových procesov. Predbežné výsledky naznačujú súvislosť medzi faktormi extro- a introverzie a "balansom" nervovej činnosti
/Halmiová/.

V experimentálnom výskume vplyvu objektívnej a subjektívnej pravdepodobnosti na výkon v diskriminačnej úlohe sa plne potvrdila hypotéza o významnom vplyve činiteľa pravdepodobnosti aj na zrakovú diskrimináciu. Ukázalo sa, že výkon sa tu zhoršoval s narastaním počtu diskriminačných jednotiek a situácií. Ešte výraznejšie pôsobila subjektívna pravdepodobnosť. Vyvinutá metodika umožňuje merať rýchlo a spoľahlivo rozdielovú citlivosť
/Kováč, 3/.

Zistila a špecifikovala sa závislosť niektorých psychofyzických veličín /prah, stupnica veľkosti/ od odpoveďových premenných
/Šípoš/.

V hraničnej psychofyzologickej oblasti sa robil výskum vplyvu rôznych podnetových premenných na úroveň aktivácie; pri tomto výskume sa sledovali aj určité diagnostické ciele /väčšina pokusných osôb trpela endokrinnými poruchami/. Špecifikoval sa vplyv druhu a intenzity podnetovej schémy na mieru aktívnej úrovne. Výsledky sa ešte spracúvajú /Uherík/.

Nepriek tomu, že pracovníčky oddelenia A. Rišková a M. Soudková odlišli v priebehu roka, uskutočnili pomerne rozsiahle výskumy. Podrobný rozbor metódy prispôsobovania prispel k objasneniu niektorých teoreticko-výskumných otázok zrakových ilúzií /Soudková, 3/. Vypracovala sa teoreticko-experimentálna štúdia o involučných zmenách v percepcii /Rišková/.

Okrem uvedených tém čiastkovej úlohy štátneho plánu sa pracovalo na ďalších problémoch. Rozdiely medzi dvoma rôznymi populáciami /mesto - dedina/ u detí v období zaškolenia sa ukázali nielen v percepčno-motorických, ale aj čisto percepčných úlohách /Árochová, 1/.

Z výsledkov neplánovaných úloh, ktorých témy sa väčšinou vynorili v priebehu roka pri riešení plánovaných úloh, uvádzame tie, ktoré sa týkajú problematiky laterálnej preferencie. Vypracovala sa referátovo syntetická štúdia o fyziologickej a psychologickej stránke laterálnej preferencie /Kováč-Horkovič, 1/ navrhla nová metóda na zisťovanie laterálne-preferenčného typu /Kováč, 2/ a analyzovala sa hypotéza o zástoji poruchy párovej činnosti pri schizofrenickom ochorení /Horkovič-Kováč, 4/.

II. UPLATNENIE VÝSLEDKOV VEDECKEJ PRÁCE

Ústavom vydávaný časopis *Studia Psychologica* sa ukazuje ako relatívne najpohotovejší prostriedok uplatňovania výsledkov základného výskumu pre ostatnú psychologickú aktivitu. Zvláštnu úlohu tu zohrávajú synteticko-referátové štúdie o najnovších problémových okruhoch riešených vo svetovom meradle, ktoré sú uverejňované v domácich jazykoch. Na druhej strane sa započalo s uverejňovaním takýchto článkov v cudzích jazykoch, čím *Studia psychologica* sa stali jedným zo sprostredkovateľov výmeny aktuálnych vedeckých poznatkov v širšom medzinárodnom meradle. O tomto charaktere časopisu svedčí rastúca výmena ako aj preniknutie našich prác do základných svetových bibliografických zdrojov v psychológii.

V publikačnej činnosti treba pokladať za výrazný úspech vydanie monografie M.Stríženca - *Psychológia a kybernetika* /1/. Práca podáva prehľad uvedenej interdisciplinárnej problematiky vo svetovej vede a je doplnená vlastnými výskumami autora. Kniha sa stretla s priaznivými ohlasmi u nás i v zahraničí.

Širšie uplatnenie predchádzajúcich vedecko-výskumných úloh predstavuje práca J.Daniela o psychologických aspektoch pracovného zácviku, ktorá vyjde vo Vydavateľstve Práca.

III. ČINNOSŤ VEDECKO-ORGANIZAČNÁ

Ústav je hlavným pracoviskom úlohy štát. plánu výskumu X-9-1 Problémy všeobecnej psychológie. Pripravovaný seminár riešiteľov sa z technických dôvodov presunul na február 1967.

Začali sa prípravy na medzinárodné sympóziu o metodologických problémoch vnímania, ktoré usporiada ústav v septembri 1967.

Na XVIII. Medzinárodnom psychologickom kongrese v Moskve bolo prijatých 7 referátov pracovníkov ústavu, pričom sa rokovania aktívne zúčastnili J.Daniel, D.Kováč, I.Šípoš.

Na II.sjezde slovenských psychológov D.Kováč a J.Daniel zorganizovali a viedli sympózia a ďalší /S.Dornič, M.Soudková, I.Šípoš/ prispeli referátmi.

V NSR referoval na XXV. kongrese nemeckej psychologickéj spoločnosti D.Kováč.

Medzinárodná spolupráca sa koncentruje okolo časopisu *Studia psychologica*. Pokračovala spolupráca s Poľskou a Maďarskou akadémiou vied.

Pokračovala spolupráca J.Daniela s Čs.výskumným ústavom práce a A.Uherík pokračoval v spolupráci s Endokrinologickou stanicou a začal spolupracovať s Internátnou ZDŠ pre nepočujúcich. V.Košinár mal čiastkový úväzok v Ústave želez.zdravotníctva Východnej dráhy. Ústav priebežne poskytoval konzultácie psychológom a iným odborníkom.

Pracovníci ústavu sa podieľali na vedecko-organizačnej práci v rámci Československej a Slovenskej psychologickéj spoločnosti. Pri ústave je sekretariát Spoločnosti a I.Šípoš, resp. A.Uherík vedeckým tajomník SPS.

IV. VÝCHOVA VEDECKÝCH PRACOVNÍKOV A SPOLUPRÁCA S VYSOKÝMI ŠKOLAMI

Na pracovisku sa školí jeden interný ašpirant /V.Košinár/
a 5 pracovníkov z rezortov sa pripravuje k obhajobe.

Interná ašpirantka O.Halmiová úspešne obhájila kandidát-
sku dizertečnú prácu, kým ďalší dvaja /J.Boroš a H.Florek/
predložili prácu k obhajobe.

Spolupráca s vysokými školami sa uskutočňovala čiastko-
vými úväzkami na Pedagogickej fakulte v Trnave /S.Dornič, D.
Kováč/, Prírodovedeckej fakulte UK /I.Šípoš/, Vysokej škole
výtvarných umení /H.Florek/, Fakultatívne prednášky na Filo-
zofickej fakulte mal J.Daniel a V.Košinár tam viedol seminár.

V Ústave pracujú trvale 3 vedecké pomocné sily, pričom
10 ďalších poslucháčov psychológie príležitostne vypoмага pri
uskutočňovaní experimentov.

V. VEDECKO-POPULARIZAČNÁ A KULTÚRNO-POLITICKÁ ČINNOSŤ

Ústav spolupracoval pri dlhodobom školení vedúcich pracovníkov v Chemických závodoch J.Dimitrova, kde viac razy prednášali J.Daniel, G.Horkovič, D.Kováč. Ďalej pri školení stranických funkcionárov a funkcionárov ČSM /J.Daniel, O.Helmiová, G.Horkovič, D.Kováč/. Všetci pracovníci oddelenia inžinierskej psychológie viedli dlhodobý kurz psychológie pre pracovníkov v niektorých závodoch v Trnave. Pokrečovala spolupráca so Socialistickou akadémiou a Slovenským komitétom pre vedecké riadenie, kde odznelo 142 prednášok. S Čes. rozhlasom systematicky spolupracoval I.Šípoš.

Vedecko-popularizačné články v počte 25 boli uverejňované prevažne v časopisoch: Svet vedy, Príroda a spoločnosť, atď.

VI. KÁDROVÁ PRÁCA

Podľa smerníc Predsedníctva SAV bol vypracovaný kádrový poriadok. Z neho vyplýva, že kvalifikačná štruktúra výskumných pracovníkov je primeraná, avšak podiel spolupracujúcich zložiek je krajne nepriaznivý.

VII. ZÁVERY A NÁVRHY

Možno doložiť, že zameranie vedecko-výskumnej činnosti ústavu je v súlade so svetovými trendami a že výsledky ústavu vcelku majú v odbornej verejnosti doma i v zahraničí priaznivý ohlas. Čo do produkcie pracoviska sa vyrovná väčším zahraničným ústavom tohto typu. Treba však uviesť, že po stránke kvality, kvantity a pohotovosti vedeckej produkcie existujú medzi pracovníkmi ústavu veľké rozdiely. Táto skutočnosť núti vedenie ústavu vypracovať systém opatrení na odstránenie tohto stavu.

V uplynulom roku sa aj napriek značnému urgovaniu ešte neuskutočnili adaptačné práce v laboratóriach, čo viedlo k uskutočňovaniu technicky menej náročných experimentov, resp. k čiastočnému tématickému odbočeniu od hlavného zamerania. Treba ďalej konštatovať, že efektívnosť práce je v značnom protirečení s pracovnosťou, čo spôsobuje nedokonalá technická vybavenosť pracoviska ako aj nedostatok spolupracujúcich zložiek.

Problém, ktorý treba v budúcnosti zásadne vyriešiť vzniká aj na úseku bibliograficko-dokumentačnom, kde treba dotvoriť príslušný systém spracovávania údajov ako aj zabezpečiť lepšie a systematickejšie využívanie fondov pracovníkmi ústavu.

Profilovanie pracoviska ako aj vytváranie tímových celkov, ktoré sa vyhranili v uplynulých rokoch, sa plne osvedčilo. Problémom zostáva nedostatočné zabezpečenie interdisciplinárnej spolupráce, ktorá vyplýva z charakteru psychologických vied, čo tiež zvyrazňuje potrebu primeraného organizačného začlenenia psychológie v Akadémii. Napriek úsiliu ústavu sa táto otázka

ani v uplynulo roku nevyriešilo.

V rámci oddelení treba však dôslednejšie posudzovať výskumné projekty v jednotlivých štádiach a v súvisi s tým zvýšiť vzájomnú informovanosť pracovníkov oddelení o práve uskutočňovaných výskumoch.

Okrem uvedeného problému pretrvávajú stále intenzívnejšie kádrové i materiálne ťažkosti. Pracovisko dlhodobe postráda primeraný počet technických a pomocných asistentov ako aj odborníkov príbuzných disciplín. Kritickú situáciu nemožno vyriešiť pridelenými prírastkami. Nadriadené orgány SAV by mali prihliadnúť na najnovšie uznesenie najvyšších straníckych orgánov o preferovaní niektorých spoločenských vied, resp. psychológie, pričom treba zvlášť brať do úvahy experimentálny charakter pracoviska.

Zo zprávy vyplývajú tieto požiadavky:

1. prideliť z rezervy Predsedníctva SAV v r.1967 tri systemizované miesta odborných pracovníkov /pozri doporučenie Spoločnej komisie ČSAV a MŠK pre pedagogické a psychologické vedy zo dňa 20.12.1966/,

2. zvýšiť na dvojnásobok finančné prostriedky na nákup prístrojov a materiálu /zvýšenie cien technického materiálu ako aj zahrnutie generálnych opráv do materiálových výdavkov znemožňujú do značnej miery žiaducu experimentálnu prevádzku/,

3. v súvislosti s vydávaním časopisu Studia psychologica ako prevažne cudzójazyčného časopisu realizovať zvýšenie prelimináru /pozri uznesenie VK filozofie, sociológie a psychológie zo dňa 28.XI.1966/. Súčasne zdôrazňujeme požiadavku zásadne odstrániť technické a grafické nedostatky pri vydávaní tohto časopisu.

Arbuzov, G.

1. Die Rolle der psychologischen Leistungen in der Zeit der Schulreife - Information / Studie psychol. 1966, Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava, Kocel'ova 17

Prisel, J.

1. Effects of Training on Cardiac Motor Activity. Studie psychol. 1966, 8, 142-154.
2. Psychologické aspekty pri pracovných podmienkach. Pedagogická revue 1966, 3, 214-223.
3. Práca učnia teórie a prax v psychológii práce.
4. Vplyvy a spoločné činnosti. Sborník ze kongresu. Praha 1966, 116-122.

Príloha k výročnej zpráve za rok 1966

Dornik, G.

1. Reversibilität der psychischen Objektivität. Studie psychol. 1966, 8, 46-71.
2. Reproduktivná práca. Studie psychol. 1966, 8, 91-93.

Z o z n a m

pôvodných publikovaných prác pracovníkov ÚEP SAV v r.1966

4. Are responses to rare stimuli really less prompt? Studie psychol. 1966, 8, 207-208. (autor: D. Dornik)

Balciová, J.

1. Teória vedomosti a hierarchia individuálnych rozdielov. Studie psychol. 1966, 8, 246-255.
2. Les rapports entre les sources de l'organisation des enfants. Studie psychol. 1966, 8, 71-83. (autor: A. Balciová)

Barkovik, J.

1. On the problem of lateral dominance. Studie psychol. 1966, 8, 21-42. (autor: J. Barkovik)
2. Dependence of subcortical manifestations on verbal activity of the hemispheres. Studie psychol. 1966, 8, 231-237. (autor: J. Barkovik)
3. Fonémny a grafický aspekt poznania novinců. Pedagog. a psycholog. revue 1966, 1, 67-81.

Árochová, O.

1. Problematik percepcioneller Leistungen in der Zeit der Schulreife - /Information/ Studia psychol. 1966, 8, 306-307.

Daniel, J.

11. Effects of Training on Simple Motor activity. Studia psychol. 1966, 8, 148-154.
2. Psychologické aspekty pri pracovných štúdiach. Podniková organizace 1966, 5, 214-215.
3. Vzťahy medzi teóriou a praxou v psychológii práce. Psychol. v ekonom.praxi 1966, 1-2, 10-12.
4. Vzťahy v systéme človek-stroj. Sborník veř.org.práce. Práce 1966, 124-139.

Dornič, S.

1. Reverzibilita trojrozmerných objektov. Studia psychol. 1966, 8, 46-53.
2. Bezprostredná pamäť. Studia psychol. 1966, 8, 81-95.
3. Effect of response delay on identification of brightness. Studia psychol. 1966, 8, 240-244 /spoluautor D.Kováč/.
4. Are responses to rare stimuli really less prompt? Studia psychol. 1966, 8, 307-309 /spoluautor D.Kováča/.

Halmiová, O.

1. Teórie osobnosti z hľadiska individuálnych rozdielov. Studia psychol. 1966, 8, 245-253.
2. Les rapports entre les membres de l'organisation des enfants. Studia psychol. 1966, 8, 77-80 /spoluautor A. Rišková/.

Horkovič, G.

1. On the problem of lateral dominance. Studia psychol. 1966, 8, 28-45 /spoluautor D.Kováča/.
2. Dependence of schizofrenie manifestations on paired activity of the hemispheres. Studia psychol. 1966, 8, 231-237 /spolu D.Kováč/.
3. Poznámky o problematike detských demencií. Psychol. a patopsychol.dieťaťa 1966, 1, 57-64.

Kováč, D.

1. On the Problem of Lateral Dominance. *Studia psychol.* 1966, 8, 28-45 /spoluautor G.Horkovič/.
2. Handedness in Compound Motor Responses: a Proposed Method for Investigating Lateral Dominance. *Studia psychol.* 1966, 8, 106-116.
3. Effect of Subjective and Objective Probability on Performance in a Discrimination Task. VIII. Inter. Congress of Psycho II., Moskva 1966, 82.
4. Dependence of Schizophrenic Manifestations on Paired Activity of the Hemispheres. *Studia psychol.* 1966, 8, 231-237 /spoluautor G.Horkoviča/.
5. Effect of Response Delay on Identification /Recognition/ of Brightness. *Studia psychol.* 1966, 8, 240-241 /spoluautor S.Dorniča/.
6. Are Responses to Rare Stimuli Really Less Prompt? *Studia psychol.* 1966, 8, 307-309 /spoluautor S.Dornič/.

Rišková, A.

1. Les rapports entre les membres de l'organisation des enfants. *Studia psychol.* 1966, 8, 77-80 /spoluautor O. Halmiovej/.
2. Vlijanije vozrasta na pereocenuk vertikalnoj linii v T-figure. *Studia psychol.* 1966, 8, 204-215 /spoluautor M.Soudkovej/.

Soudková, M.

1. Funktion der Wiederholung ohne externe Verstärkung. *Studia psychol.* 1966, 8, 117-131.
2. Vlijanije vozrasta na pereocenuk vertikalnoj linii v T-figure. *Studia psychol.* 1966, 8, 204-215 /spoluautor A.Rišková/.
3. On the effect of repeated measurements in the quantitative assessment of visual illusions by the adjustment method. *Studia psychol.* 1966, 8, 312-318 /spoluautor M.Štukovská/.

Stráženeč, M.

1. Psychológia a kybernetika, Bratislava, VSAV, 1966.
2. Systém človeka - mašina. Studia psychol. 1966, 8, 132-147.
3. Actual Trends in Soviet Engineering Psychology. Studia psychol. 1966, 8, 165-185.
4. Vnímanie a kybernetické modelovanie. Kybernetika 1966, 2, 54-62.

Šípoš, I.

1. Decision making in a visual discrimination task. Studia psychol. 1966, 8, 18-27 /spoluautor L.Košš/.
2. An exploration into semantic entropy. Studia psychol. 1966, 8, 162-164 /spoluautor S.Kořada/.
3. Pokus o empirickú analýzu sémantickej neurčitosti niektorých slovných kategórií. Studia psychol. 1966, 8, 286-305.
4. Information processing from the standpoint of S and R variables, XVIII. Inter.Congress of Psychology, Moskva 1966, 134-135.

Štukovská, M.

1. On the effect of repeated measurements in the quantitative assessment of visual illusions by the adjustment method. Studia psychol. 1966, 8, 312-318 /spoluautor M.Součkovéj/.

Valter, V.

1. A quantum psychophysical equation as a mathematical expression of generalization of the basic psychophysical law. XVIII. Inter.Congress of Psychology, Moskva 1966, II., 202.